
ТЕМА VI

ФОРМА: ПРЕДМЕТ ДУХОВНОГ ИНТЕРЕСА

Дуња Чонградац, Птице

ТШ Милева Марић Ајнштајн, Нови Сад
Ментор: проф. Александра Дрљача

ΟΓΛΕΔΑΛΟ

ИСТИНА ЈЕ БОЖЈА КЋИ

(просвећивање у Србији)

Доситеј, односно, Димитрије Обрадовић рођен је у Банату, претпоставља се 1739 (?), близу Темишвара, у јужној Угарској. Као дечак, поред послова шегрта у дућану, све слободно време проводио је у читању житија светачких и маштао о томе да се посвети. Пошто је рано остао без родитеља, његова будућност зависила је од властитих идеја. Љубав према књигама и трагање за знањем довели су га у манастир Хопово 1757. Следеће године је замонашен и добио је име Доситеј. Али прави позив за њега био је ван манастира, у свету, где су велике књижнице и добре школе. Сањао је о правом позиву, и после две године кренуо је на пут. По кинеском приступу нама управља друштвени *џао* (пут). Превод речи етика на кинески је *џао џе* што значи путеви и врлине.

Пут га је водио у Далмацију, где је био учитељ, па у Боку Которску, па из Сплита на Крф, а одатле на Свету Гору, па у Смирну. Научио је латински, италијански и грчки језик, а на повратку са путовања и албански. Проучавао је богословске науке, животопис, моралну филозофију, књижевност. Први део путовања трајао је десет година и поново се вратио у Далмацију. Упознавао је народе и почео да пише на молбу једне младе девојке, ћерке српског свештеника. Сабрао је и превео неколико одабраних беседа св. Јована Златоустог, поставио по азбучном реду и поклонио књигу лепој младој читатељки. Она је толико била блажена да је свој дар показивала, а затим су други одушевљено преписивали књигу, и она је постала популарна и ширила се по целој Далмацији под именом *Досиџејева буквица*.

По повратку са истока, окреће се ка Западу. Боравио је у Бечу шест година, где је учио француски и немачки језик и друге подучавао француском и српском. Обогаћен знањем различитих језика, грчких и латинских класика, сада је своје знање проширивао на савремене немачке и француске писце. После боравка у Модри и Сремским Карловцима наставља пут у Италију. Преко Грчке и Молдавије круг путовања наставља на универзитету у Халеу, где је слушао предавања код професора Еберхарда 1782. Следеће две

године борави у Лајпцигу, летњи семестар проводи на Универзитету у Лајпцигу, објављује *Писма Хараламију, Живој и њриклученија, Советије здравајо разума и Слово њоучијелно*, дела са којима је настала наша модерна књижевност.

Славеносербски мајазин, то јест *собраније разних сочиненија и ѡреводов*, први часопис међу јужним Словенима, објавио је Орфелин 1768. године у Венецији, у штампарији Димитрија Теодосија. Први и једини број сачињен је по узору на руски часопис који је уређивао Герхард Фридрих Милер у Москви за Руску академију од 1755–1764. године. Велики део прилога у *Славеносербском мајазину* преузет је управо из тог часописа, и у њему је написан *Орфелинов ѡројрам ѡпросвећености*.

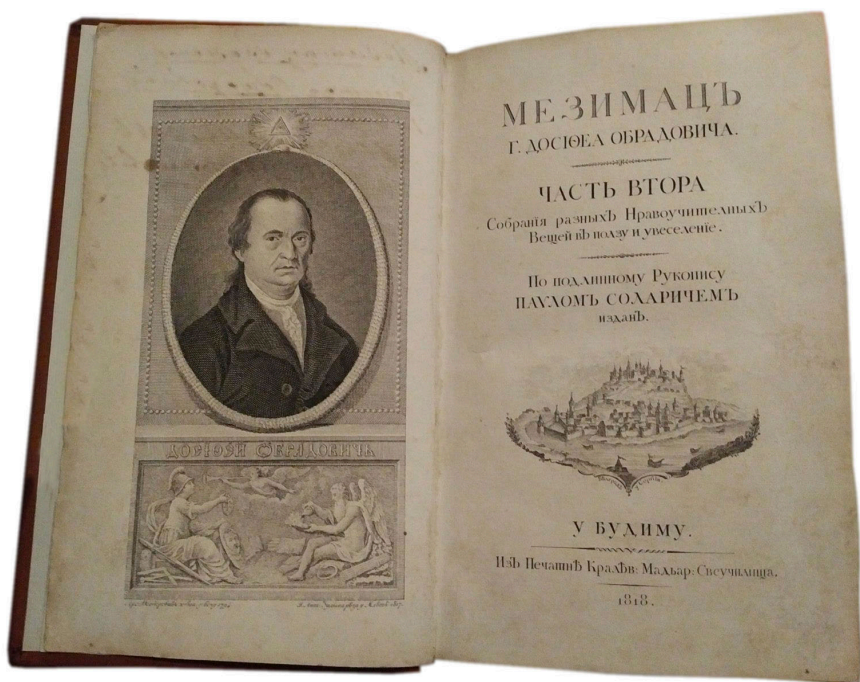
У часопису се истиче савременост и за доба просвећености се каже да је то епоха која „осећа да је у њој једна нова снага на делу” и да „читаво осамнаесто столеће поставља проблем духовног напретка”. То је **време напредовања знања утемељеног на увереност у човекову универзалну порироду**. Осим разумљивог језика, превођења и штампања књига на свом језику, потребна је одговарајућа форма преношења знања. Писане текстове у магазину хијерархијски је поређао у религијска, грађанска и практична знања. Орфелин своје читаоце претпоставља као *бића у ѡпросвећености*. Свест о том добу и темељу просвећености почива на количини знања и захтеву да тим знањем располаже што већи број људи.

Програмски наставак Магазина је Доситејево дело *Писма Хараламију* из 1783. у коме каже: „Зашто је друго Бог дао човеку разум, расуђденије и слободну вољу, него да може расудити, паспознати и изабрати оно што је боље?” Шта год хоћете да вам чине други људи чините и ви њима. А шта је то, пита се Доситеј? Да нас пусте да живимо у миру по нашем закону, да нам не чине никакво зло, да нам опраштају наше слабости и погрешке. Да нас воле и поштују, и да нам помажу у нашим потребама. То исто и ми смо дужну свима људима на свету. [1]

А у делу *Советије здравајо разума* Доситеј нам каже: „Мени ће преко мере плаћено бити када когод од мога рода каже, када нада мною зелена трава нарасте: *Овде леже њејове срјске косици! Он је љубио свој род! Вечна му ѡамей!*” Овим је желео да покаже колико му је стало да његов утицај на Србе правда „сагласношћу његовог живота и његових дела”. Он је изложио себе као мислећег човека суду савременика и потомака. [2]

За Доситеја првородна Божја кћи је *Исѣина*. „Само ћу истину љубити, о њој ћу се старати, њу ћу с топлим и чистим срцем желеати”, преноси нам Доситеј и додаје да ће писати као да стоји пред свевиђећим божјим оком. Истина се налази у књигама, и зато нам он поручује: „**Књиге, браћо моја књиге, а не звона и прапорце!**” Учио нас је да прво ваља изабрати неколико добронамерних

младића, склоних ка науци и оштроумних и послати их да уче. Кад добро изуче биће учитељи наше деце и састављаће књиге. Док они уче, зидаће се школе. Најпре две: једна за мушку, а друга за женску децу. Доситеј каже: „Сва ова размишљенија узроковала је у мени наша пословица: *Не кај се добро чинећи.*” [1]

Годину дана после Писма Харалампију на питање „Шта је просвећеност?” Имануел Кант изриче лозинку просвећености. „Просвећеност је излазак човека из стања његове самоискривљене незрелости. Незрелост је немоћ да се свој разум употребљава без вођства неког другог. Та незрелост је самоискривљена онда кад њен узрок не лежи у недостатку разума, него у помањкању одлучности и храбрости да се њиме служи без туђег руковођења. *Sapere aude!* Имај храбрости да се служиш соисџивеним разумом! – то је лозинка просвећености.” [3]

Кант на овај начин потврђује савременост Доситејевог тежње да човек „слободно мисли о свакој ствари, расуђује и говори” (*Совјешти здравој разуму*). Мишел Фуко чак каже да постоји суперпозиција универзалне, слободне и јавне уторебе ума. Доситеј истиче да је језик кључни чинилац националног идентитета. Он је за националну припадност истицао много шири принцип од јединства вере и цркве, то је принцип јединства језика и рода. Како каже

„вера и закон може се променити, а род и језик никада”. Језик је за њега и средство просвећивања.

Доситеј је боравио у Лондону шест месеци, до јуна 1785. Становао је иза Саборне цркве св. Павла. За ово кратко време научио је да чита, разуме, преводи и помало говори енглески језик. На једној књизи коју је примио на дар од Сер Вилијама Фордајеа и Ливија Џема, у посвети пише: „Доситеју Обрадовићу, Србину, човеку разним језицима вештом, најсветијим владањем одличним... Мален али најискреније љубави и пријатељски залог, најдраговољније по заслужи принесе”. Ова кратка посета Енглеској веома је утицала на Доситеја који је говорио да су они најпросвећенији народ у Европи и да најслободније мисле. После повратка, и трогодишњег боравка у Бечу, путује у Немачку и 1788. у Лајпцигу објављује *Басне* и други део књиге *Животи и њихови чини*. Доситејев трећи боравак у Бечу био је од 1789–1802. где штампа *Песму о избављењу Србије и Собраније*.

Када се читају дела великих и блажених лица који су радили и живели да развијају велико добро, срећу, радост и благодарност људима свога времена. Као да нису ни за шта друго на овај свет ни послати. Живели су хиљаде година пре нас и добро чинили, а ми данас имамо осећај и драги су нам као да живе у наше време и као да нама сва ова добра чине која су створили и показали. Осећамо радост док помињемо њихова имена, преноси нам своје утиске Доситеј. Он каже *прекрасна мудрост је када су природни разум са љубављу и правдом у чистијој сједињени*. [1]

Доситеј нас у *Собранију* саветује како да се учи. Најважније је да се научи основно и довољно знање језика на коме су најбоље књиге на свету. Затим, да испита и препозна своју природну склоност којој га материји и науци срце вуче, јер „Чудна је нека тајна у души човеческој да у ономе чему се највећма ко наклања, у томе и предуспева.” **Веома је важно постављање питања.** Шта сте видели, чули, говорили, читали, научили и чинили? Тако се отвара ум и уразумљује душа и управља на свако добро и похвално знање и стварање. Највеће достигнуће јесте да читалац једне књиге савршено разуме написано, и да то може да појми својим духом, а када остави књигу, својим речима и беседом може о томе да води разговор. [1]

До избијања Првог српског устанка боравио је у Венецији и Трсту. Емотивно је доживео вести о устанку и пише чувену песму *Воспани Србије*.

„Ти воздвигни твоју царску славу горе,
Да те ојеш позна и земља и море.
Покажи Европи твоје красно лице,
Светило и весело као вид Данице.
Воспани Србије!

ОГЛЕДАЛО

*Давно си засјала,
У мраку лежала.
Сада се пробуди
И Србље возбуди!"*

Трст напушта 1806. и у септембру тајно прелази Дунав код Смедерева и састаје се са Карађорђем. Затим, у Букурешту постаје дипломата устаничке Србије. Из Земуна 1807. прелази у Београд и отвара *Велику школу*, од које потиче наш Универзитет. У јануару 1808. постаје члан *Правитељствуюјућег совјета*. Исте године оснива богословију и постаје *главни директор школа* Србије. На скупштини народних старешина у Београду, 11. јануара 1811. године изабран је за *министра просвете Србије*. Преминуо је 27. марта 1811.

„Доситеј има пуно неоспорних заслуга. Он је оснивач нове српске књижевности, он је први заточник писања на народном језику, он је велики културни реформатор и народни просветитељ, он је наш први моралист и филозоф, он је први бранилац нашег целокупног народног јединства. Он је све то и још много друго, и те су му заслуге данас признате свуда и од свакога.” [4]

Захарија Орфелин желео је да подигне општи културни ниво преношењем широког круга знања. Код Доситеја супериорност се не тражи само у ширини знања него и у делотворности мишљења, пошто за Доситеја језик као средство просвећивања није просто преношење знања него и *инструмент мишљења*. „То је кључна разлика у програмима просвећености Захарија Орфелина и Доситеја Обрадовића: *Орфелин просвећеност схвата као повећавање количине знања, док је за Доситеја просвећеност начин мишљења*” [2]

Л и т е р а т у р а

- [1] Мирјана Д. Стефановић (приређивач) 2010, *Доситеј Обрадовић*, Издавачки центар Матице српске, Нови Сад.
- [2] Ненад Николић, 2010, *Меандри просвећености*, службени гласник, Београд.
- [3] Имануел Кант, 1974, *Ум и слобода, превод*, редакција и предговор Данило Басти.
- [4] Павле Поповић, 2000, *Сабрана дела Павла Поповића*, Нова књижевност И, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

др Милољуб Албијанић
ванредни професор ФЕФА и
Математичке гимназије Београд

SLUČAJ – NEPREDVIĐEN GOST 2

1. Pojava koja odstupa od teorije u osnovi je nepravilna, kao što je pojedinac koji odstupa od zakona u osnovi prestupnik. Ono što se u naučnoj teoriji zavlja kao izuzetak, u političkoj praksi je stranac odnosno neprijatelj: on je tu i vidljiv, ali i nepredvidljiv! U onoj meri u kojoj naučna teorija sledi iz opštijeg načela ili aksioma, ona nema greške; u onoj meri u kojoj naučna teorija mora da objasni činjenice, ona unapred računa sa greškom! U svakom slučaju, naučna teorija ne može biti realistična u strogom smislu reči: ona je simbolička a ne ikonička rekonstrukcija stvarnih odnosa, ako se uzme da ih ona svesno uprošćava ili zanemaruje, ili pak da nije svesna sve njihove složenosti. J. V. Gete je bio blizu istine kada je istakao: „Svaka teorija je siva, samo je drvo života zeleno”.
2. Ljudi koji imaju potrebu za jasnim i razgovetnim pravilima osećaju se sigurnim, u pravilima je njihova moć, ali u isto vreme i nemoć, jer se plaše izuzetaka od pravila, jer izuzeci dovode u pitanje ustaljeni red u svetu. Šta sa onima u čijem životu je izuzetak pravilo! Robert Muzil bi rekao: „On je izuzetan jer vodi računa o izuzecima”. Ako usvojimo jedno i drugo gledište, čini se da smo bliže ljudskosti i punoći istine, o čemu govori sledeća priča. Povratnik, poznati umetnik, posle pedeset godina boravka u stranom svetu, vraća se u rodnu Rusiju, pa na železničkoj stanici, odloživši svoje kofere, i očima uprtim u nebo uzvikne: „O zemljo moja koliko si se izmenila”, a kad je spustio pogled, kofera više nije bilo. Onda je rekao: „O zemljo moja, ti se nisi ništa izmenila”. Nagon za krađu ostaje isti.
3. „Skoro sva bitna otkrića su plod sretnog slučaja... Aleksandar Fleming jeste 'nešto' tražio, ali što je našao zaista je bila srećna slučajnost, penicilin. Klasičan obrazac otkrića je sledeći: tražite nešto što znate (recimo, novi put do Indije), a nabasate na nešto za šta niste ni znali da postoji (Amerika). Oni koji su tražili dokaze nisu ih našli; oni koji su ih našli nisu ih tražili” (N. N. Teleb, *op. cit.*, str. 164, 165, 166). To što imamo danas možemo zahvaliti slučajnim otkrićima, ali to ne znači da se i dalje prepuštamo igri slučajnosti. „Predskazanja koja čekaju da se dese” (Rut Ozeki, *Priča za biće vremena*, str. 264).

4. Izuzeci ne opovrgavaju teoriju, već je čine opreznom. Suočavanjem sa činjenicama određuje se ne samo istina, nego i zabluda teorije, ili njena ograničenost na određeno polje važenja. Da bi se proverila istinitost neke teorije, prethodno se mora odrediti pojam istine. Da postoji napredak u saznanju istine svedoče teorije koje se odbacuju. Ako se odbace neke teorije, valja zadržati činjenice, odnosno podatke ili građu, koja se može uklopiti u novi teorijski okvir. „Teorijski sistem bez empirijske interpretacije nije moguće proveriti. Teorijski sistem bez empirijske provere ne može sačinjavati teoriju o iskustvenim pojavama“, davno je upozorio C. G. Hempel. Teorija se odnosi na nešto izvan nje same, i baš to joj daje objektivni karakter: jednim svojim delom teorija je iskustvena, a jednim delom nadiskustvena. Svaka teorija o činjenicama sadrži nešto više od činjenica: ona pokriva opažene, ali i neopažene činjenice iste vrste. Teorije mogu biti smislene nezavisno od činjenica, ali njihova istinitost proverava se na činjenicama. To znači da u nauci srećemo dve vrste iskaza: opisne ili iskustvene i teorijske ili nadiskustvene.
5. Naše saznanje je ograničeno, nepouzdan i krhko. Samo jedna slučajnost, jedan izuzetak, može da poljulja našu zgradu nauke i znanja. Znamo da je samo nekoliko događaja izazvalo ogromne posledice, najsnazniji uticaj na istoriju. Pojedinačna pojava može da izazove neočekivano velike posledice po celo društvo i kulturu. Neizvesno, neverovatno i nepoznato jeste tu da nas uputi na nedostatak i ograničenost naših saznanja. Jer ono što ne znamo mnogo je veće i značajnije od onoga što znamo – agresivno neznanje. „Najveće naučno otkriće bilo je otkriće neznanja. Čim su shvatili koliko malo znaju o svetu, ljudi su stekli odličan razlog da tragaju za novim znanjem, što je i otvorilo naučni put ka napretku“ (J. N. Harari, *Homo deus*, Laguna, Beograd, 2018, str. 265).
6. Pojave koje odstupaju od date teorije stvarno i psihološki umanjuju vrednost teorije. Mi uglavnom nismo ni svesni moći izuzetka, jer on može dovesti u sumnju svaki zatvoren sistem, svaku dogmu, svaku teoriju, svaku istinu. Često ističem: ono što je stranac u zajednici, to je izuzetak u teoriji! Ali interes naučnika za ovakve pojave može biti veoma plodonosan. U Jevanđelju po Mateju (18, 12–13) stoji: „Što vam se čini? Kad ima jedan čovjek sto ovaca pa zađe jedna od njih, ne ostavi li on devedeset i devet u planini, i ide da traži onu što je zašla? I ako se dogodi da je našao, zaista vam kažem da se njoj više radije nego *onima* devedeset i devet“.
7. Sa stanovišta zdravog razuma (odnosno praktičnog interesa), ovaj pastir bi čuvao devedest i devet svojih ovaca, a onu jednu što se zagubila verovatno bi prepustio sudbini ili slučaju. Ali sa

teorijskog stanovišta (odnosno saznavnog interesa), ova jedna je za njega jednako vredna kao i onih devedeset i devet, ako ne i vrednija. Upoznavanje slučaja koji odstupa od pravila doprinosi našem saznanju više nego masa istovrsnih slučajeva za koje već znamo da se ponašaju onako kako predviđa teorija ili naučni zakon. F. Niče je povodom toga odlično primetio: „Da, moguće je stanje osećanja sigurnosti, vere u zakon i proračun, u kome svest gleda na te stvari s dosadom – u kome je radovanje slučaju, neizvesnosti i nenadnosti u stvari primamljiv podstrek” (*Volja za moć*, Prosveta, Beograd, 1976, str. 201, u izdanju iz 1937. na str. 561). Kako nastaje jedna hipoteza ili umetničko delo, ili naučno otkriće, to ostaje tajna. Zato izgledaju blizu istine reči kompozitora Paula Hindemita: „Nešto, ne zna se što, padne nekome na pamet, ne zna se otkud, – i raste, ne zna se kako, do izvesne forme, ne zna se zašto”. (Navedeno prema: Ivan Focht, *Uvod u estetiku*, Sarajevo, 1972, str. 155).

8. Ako 99% stanovništva jedne zemlje glasa za jednu političku stranku, onda je potpuno zanemarljiv 1% onih koji su glasali protiv. Sa gledišta političke i socijalne akcije, nije bitno da li će neznatan procenat iz ukupne mase da misli, veruje i deluje drukčije. Međutim, sa *metodološke* i *saznavne* tačke gledišta ova 1% je isto tako značajan kao i onih 99%, jer nam govori o drukčijoj mogućnosti mišljenja, verovanja i ponašanja. Džon Votkins je tačno zapazio: „Sa sociološke tačke gledišta može se dozvoliti da se zanemari nešto što se retko pojavljuje. Ali sa metodološke tačke gledišta nešto što je retko u nauci – nova ideja koja kida sa tradicionalnim načinom posmatranja pojava, značajni eksperiment između dve osnovne teorije – može biti mnogo značajnije od onoga što se dešava celo vreme” (Videti zbornik: *Criticism and the Growth of Knowledge*, ed. by I. Lakatos and A. Musgrave, Cambridge, University Press, 1970).
9. Ako je broj izuzetaka od teorije neznatan, naučnik je sklon da ih zanemari i da ih smatra slučajnim. Ali ako se izuzeci javljaju sistematski tako da ugrožavaju status teorije, on je prinuđen da posumnja u saznanju vrednost teorije i da pokuša objasniti pojave koje odstupaju nekom drugom teorijom. On, dakle, pažljivo traga za činjenicama koje potvrđuju teoriju (hipotezu), ali još brižnije beleži činjenice koje ona ne pokriva. T. Haksli je sa žaljenjem uočio: „Velika je tragedija nauke – pobijanje lepe hipoteze ružnom činjenicom”. Hans Rajhenbah, u čuvenom delu *The Rise of Scientific Philosophy*, upoređuje čoveka iz nauke sa ribarom koji baca mrežu u nepoznati deo mora – on ne zna da li će da ulovi ribu, ali zna da ako hoće da je ulovi, mora da baci mrežu.

- 10.** Nema naučnog napretka bez neočekivanih ili čudnovatih hipoteza koje remete ustaljeno mišljenje i radne navike naučnika. Ako je on navikao da misli i radi u okvirima određene teorije i metoda, onda mu se može učiniti suludom svaka nova i plodna misao koju njegova teorija ne može da objasni i razume, a njegova metoda ne proveri. Treba znati da je čovek misaono biće koje u isto vreme veruje i sumnja u istinitost svoje misli. Pošto misli na svestan i nesvestan način, to se dešava da bude u sporu sa samim sobom. Spor rešava proveravanjem svojih misli u iskustvu: svaku od njih upoređuje sa iskustvenim činjenicama i svaku pokušava da izvede iz nekog šireg i dubljeg sistema misli. Ne treba po svaku cemu nastojati da svaka hipoteza ima iskustveni sadržaj, jer bi to značilo odreći se mnogih značajnih hipoteza, čija veza sa iskustvom nije neposredna, već se uspostavlja preko nekih ustaljenih stavova, koji jesu osetljivi na iskustvo. Ako se jedna hipoteza ili teorija ne može proveriti na iskustvenim činjenicama, onda to znači da i nije naučna hipoteza odnosno teorija o tim činjenicama.

Prof. dr Đuro Šušnjić
sociolog, Beograd

Драган Раденовић: *Михајло Пупин*

СТРЕЛА ИЗ ДВА ДЕЛА

Потпуно исти покрет, у улози споменика, памтимо из више стотина примера коришћења, јер су на тај начин многи градовина целој територији СССР-а и у земаљама чланицама Варшавског договора, градили дуралу-минијумска спомен-обележја.

Пре неколико година јавност је с нескривеним узбуђењем прочитали предлог уредника Научне рубрике у дневном листу „Политика“, Станка Стојиљковића, да се на платоу између Ректората Београдског универзитета и Академског парка изгради Пантеон српске науке. Поред споменика Петру II Петровићу Његошу, Доситеју Обрадовићу, Јовану Цвијићу, требало је да стоје трајна обележја Николи Тесли, Михајлу Пупину, Милутину Миланковићу, Руђеру Бошковићу...

Била би то својеврсна ода захвалности великанима српског народа. Међутим, тадашња власт Београда, ношена странпутицом дневнополитичког лицемерја и протекционизма, решила је супротно. Расписан је конкурс за промену урбанистичког изгледа простора платоа и самог Академског парка. Победнички рад искључио је сваку могућност да се оствари величанствена идеја београдске „Агоре великана“, коју су плебисцитом љубави према Београду и Србији дочекали грађани престонице. Лапидарност награђеног пројекта у потпуности ниподаштава традицију скоро сакралног поштовања реченог простора.

**Стрела је долетела одозго, ударила
у макадам, у земљу, у асфалт – у реалност,
пукла, а затим је хируршком интервенцијом
и с видним оштећењем помоћу
протетике окренута у небеса.**

Минулих дана писана и друга гласила нису штедела ступце и минуте да говоре о догађајима у вези са изабраним радом на другом

јавном конкурс, који би требало да представља спомен-обележје трагично преминулом премијеру демократске Србије Зорану Ђинђићу.

На будућем тргу између Ректората и Студентског парка, који је потпуно намерно и крајње дилетантски пројектовао познати архитекта Борис Подрека, требало би да стоји стрела што стреми у небо. Символ препознатљив и јасан сваком оновременом човеку, јер га свакодневно виђамо на патикама и другим деловима одеће, производима познате компанијне спортске опреме. Готово идентичну стрелу као споменичко обележје видели смо на фотографијама неких наших дневних новина, снимљених у Португалији и на још неколико места у свету.

Потпуно исти покрет, у улози споменика, памтимо из више стотина примера коришћења, јер су на тај начин многи градови на целој територији СССР-а и у земаљама чланицама Варшавског договора, градили дуралуминијумска спомен-обележја. Тамо стрела представља метални траг издувних гасова реактивног мотора борбеног ловца пресретача, авиона типа „миг“, „сухој“ или неког другог. У Руској Федерацији и данас постоји велики број обавних обележја, неинвентивног натуралистичког карактера. Те наивне, искрене и непретенциозне покушаје инжењера да по властитом аматерском осећању дају допринос уметничком стварању, вајари су гледали с пуно разумевања и толеранције. Један такав био је постављен на војном аеродрому у Батајници.

Пошто је објављено који је рад победио на међународном конкурс за споменик у центру академског дела града Београда, није могуће отети се суду, заснованом на знању и искуству струке, да постоји лоша и зла намера девастирања урбанизма и споменичке културе главног града Србије. Тобожња ингениозност идеје стреле усмерене увис садржана је у протези која повезује њена два дела. Поред те ортопедске интервенције, на стрели је много ожиљака, трагова политичког живота, уцртаних лењиром као на мапи подељених колонијалних поседа. Једино је то „оригинално“, поред могућности да чујемо и никада не заборавимо аутентичан глас почившег премијера.

Невешто прикривена истина визуелне метафоре стреле, поломљене илизаровским захватом (по славном руском хирургу Генadiју Абрамовичу Илизаову који је продужавао екстремитете) поново састављене, говори о суштини разлога за расписивање конкурса и избора победничког рада. Стрела је долетела одозго, ударила у

ОГЛЕДАЛО

макадам, у земљу, у асфалт – у реалност, пукла, а затим је хирурш-ком интервенцијом и с видним оштећењем помоћу протетике окренута у небеса. Символично то је продужетак практичне политике Зорана Ђинђића у лику новог лидера, настављача идеје. Народ на ивици егзистенције неми је посматрач безнадежног континуитета, а сви ми заједно делимо кривицу и осуду коју нам будућност наговештава.

Било би примерено околностима да политичари споменике себи подижу на Дедињу, Сењаку и другим велепоседима, заробљеним у транзицији, политичари су се окренули отимању традиционалних оаза академских простора. На несрећу грађана Београда, одлучили су да отму традиционалне оазе академских простора. То се никада раније није дешавало. Ниједан окупатор у бурној и трагичној историји наше земље није до те мере потценио интегритет академске заједнице, студената, наставног особља, научника, уметника и других.

Желимо да верујемо да ће се арогантни политички и економски моћници призвати разуму и устукнути пред моралним ауторитетом родољуба и добротвора Србије и Београда, који су вековима градили здања образовних институција и уређивали просторе у околини. Генерације младих људи посвећених знању и учењу имају право да баштине наслеђе које су створиле плејаде хуманиста верујући у будућност Србије.

Академик Драган Раденовић,
Београд

ЗАДУЖБИНАРСТВО СЕ УГАСИЛО

Још у XIII веку Робер де Сорбон овековечио је своје име изградивши колеџ у Паризу. Харвард је пола имовине завештао истоименом универзитету. У част своје претку, славном физичару Кевендишу, војвода од Девоншира платио је да се изгради лабораторија у Кембриџу, која је у једном веку више допринела напретку физике него што је учињено у целом претходном периоду. У великом броју универзитета у свету зграде, лабораторије, клинике и библиотеке носе имена својих дародаваца. И Србија је почела рано да следи овај пример, али је све престало после 1945. године.

У периоду после Другог светског рата, задужбинарство је скоро нестало. Велики број зграда старог Београда су задужбине хуманих и добрих људи, најчешће богатих трговаца који су део стеченог богатства поклонили својој земљи и народу. Колико би Београд данас био материјално и духовно сиромашнији да Илија Милосављевић Коларац није оставио Коларчеву задужбину. Свом презимену додао је и назив Коларац, по селу из којег је потекао. Или, да ли данашњи купци и трговци на „Каленић пијаци“ знају да је та, скоро реновирана пијаца задужбина Владимира Влајка Каленића, обућара, трговца и економа који је 1907. године, сву своју имовину завештао у добротворне сврхе. Где би данас било седиште Београдског универзитета да задужбину није оставио Миша Анастасијевић, чувени трговац. Малом броју људи је познато, да је задужбина Луке Ђеловића Требињца уврстила Београдски универзитет међу најбогатије на свету тога времена.

Лука Ђеловић Требињац, пореклом Херцеговац, отуда Требињац, био је један од најбогатијих Срба с почетка XX века. Није имао потомство. Скоро све што је стекао у животу оставио је својој земљи и народу. Са великим закашњењем покренута је иницијатива, коју је подржала Скупштина града Београда (јул, 2018), да се подигне споменик-обележје и да једна од улица у Београду добије име Луке Ђеловића. Верујемо да би на тај начин Лука Ђеловић, његов живот и дело, постали узор многим људима и генерацијама и да би се тиме ублажио наш досадашњи немаран однос према овом великом добротвору.

Персида Миленковић (1857–1943)

Захвални задужбинарима Перси и Ристи Миленковић

Многима је непознато и то, да је задужбина Николе Спасића, када је завештана отаџбини 1912. године, вредела као фондација Нобелове награде...

Зграда чувене Математичке гимназије, Краљице Наталије (раније Народног фронта) 37, задужбина је познатих трговаца Персе и Ристе Миленковић (брачног пара). Зграда је по пројекту архитекте Владимира Поповића, подигнута 1929. године. У почетку је била женски интернат учитељске школе. У току Другог светског рата њена намена се мењала. После Другог светског рата у овој згради је била смештена основна школа „Јован Јовановић Змај”. У току школске 1966. године, под истим кровом су основна школа и

Математичка гимназија. Наредне школске године (1967/68) целу зграду преузима Математичка гимназија у којој се и данас налази (очекујемо неограничено време).

Приликом једне озбиљније реконструкције и комплетно измењене фасаде објекта увеличали смо неколико пута слова имена и презимена задужбинара зграде Математичке гимназије (модел слова остао је непромењен). На питање радозналих, зашто су слова увећана, одговорио сам: „Наредио сам да се слова увећају, пре свега, у знак захвалности Перси и Ристи Миленковићу, да се истакне задужбинарство као хумано дело и да се опомену они који могу да наставе то плодотворно дело, које се скоро изгубило”.

Данашње друштво, више кочи него што подстиче задужбинаре. Задужбинари XIX века били су углавном трговци. Они су задужбином настојали да обезбеде сећање наредних генерација на њихов лик и дело. Многи богати Срби из друге половине XX века и почетка XXI века, погрешно су мислили да се љубав и поштовање могу купити, али сећање на њих ће трајати док се њихово богатство не потроши.

Персида-Перса Миленковић (девојачко Ћирић) рођена је у Шапцу 1857. године. У Београд се преселила 1883. године. Након кратког времена удала се за Риста Миленковића. После 20-ак година, Персин супруг умире (првих година XX века). Перса, храбро и одважно наставља све што је са супругом започето и даље га разрађује и унапређује. Посветила се добротворном раду, оснивању и одржавању својих задужбина. Доживела је дубоку старост. Умрла је у својој вили на Топчидерском брду у 86. години, 1943. године. Сахрањена је у порти манастира Ваведење, на Сењаку.

Према легенди, Перса је три пута сањала исти сан да на одређеном месту на Сењаку треба да изгради цркву, што је и учинила. Саградила је манастир Ваведење на месту где се Сењак спушта у Топчидерски парк 1935. године. У близини манастира налази се кратка улица Персиде Миленковић.

Ова велика добротворка је оставила Београдском универзитету две зграде у центру наше престонице. Редовно је давала значајне новчане прилоге просветним и хуманитарним организацијама и несебично помагала сиромашну децу и талентоване ученике и студенте.

Ктиторка је цркве Света Тројица у београдском насељу Кумодраж, за покој душе своје мајке Јелке (1924) што је и записано на фасади ове цркве.

Нашим задужбинарима, Перси и Ристи Миленковић обећавамо да ће сећање и захвалност њима трајати све док постоји Математичка гимназија и да ће њихова задужбина остати њихов „живи” споменик. Део дуга је већ узвраћен. Од запуштеног објекта, подигли смо велелепни храм знања и у њему однеговали

ОГЛЕДАЛО

многобројне светске прваке и научнике и међу њима и оне који су све ближи Нобеловој награди.

Очекујемо да ће наш престони град у разумнијем времену које долази на адекватнији начин узвратити овој рођеној Шапчанки која је Београду оставила све што је имала.

Проф. др Милан О. Распоповић

*Математичка гимназија – од сна до јаве
(Школски сервис Гајић, 2018)*

ПОНАШАЊЕ И ТЕОРИЈА ЕТИКЕТИРАЊА

Теорија етикетирања (обележавања, означавања – *labeling theory*) тврди да су ознаке, или етикете, који људи придодају неком облику понашања кључне за настанак и одржавање девијације (Lemert, 1951; 1967; Scheff, 1966). Када људе означимо као девијанте – криминалце, деликвенте, лудакe, наркомане, алкохоличаре – они често на ове ознаке реагују тако што испуњавају очекивања садржана у њима. И ми сами донекле познајемо улоге девијантних особа; уколико би нас неко непрестано означавао – како бисмо одговорили? Можда бисмо били принуђени да се понашамо на основу те ознаке.

Али, процес етикетирања је знатно сложенији (Liska, 1981). Када неку особу означимо као изгредника – на пример као алкохоличара, криминалца, деликвента, проститутку или менталног болесника – та особа обично има неку врсту документа који подкрепљује ту ознаку, нпр. досије у полицији „рупе” у биографији или картон у болници. На тај начин ознака постаје озваничена, формализована и институционализована, што доводи до тога да це послодавци, газде, потенцијални пријатељи, социјалне установе и други понашају као да је особа девијантна. Овакве етикете одузимају људима шансу да побегну од девијантности и присиљавају их да поново прихвате девијантне улоге. Такву врсту притиска прати и немогућност да се остваре нови, недевијантни међуљудски односи, јер ко би пожелео да буде у контакту са проститутком, бескућником, деликвентом, менталним болесником или алкохоличарем? Временом, пошто им је прилепљена етикета, људи почињу да виде себе као девијантне особе и понашају се у складу са том представом, чиме потврђују да им етикета пристаје.

Етикетирање је, без сумње, део биографије сваке девијантне особе. Понекад су етикете незваничне, а понекад се чувају у облику званичног досијеа. Али у сваком случају, етикета ствара интерперсоналне и институционалне реакције које спречавају људе да

ОГЛЕДАЛО

их се ослободе, и које им предочавају шта други о њима мисле и од њих очекују. Стога, без обзира на то шта је узроковало девијантност, етикете су моћне силе које је подупиру.

Друга врста интеракционистичкох теорија девијантности наглашава преночење (трансмисију) девијантности кроз интеракцију и социјализацију. Можда је најпознатија од њих **теорија диференцијалне асоцијације** (Sutherland, 1939; Sutherland & Cressey, 1986). Према тој теорији, у друштвеним околностима у којима је девијантност дозвољена особе прихватају већи број девијантних него недевијантних облика понашања. Такве особе ће бити склоније развоју девијантних облика понашања, нарочито уколико се са таквим понашањем сусретну у раном животу и у дуготрајним односима са људима којима се диве и до којих им је стало. Стога, уколико људи морају да живе у окужењу у коме постоји много примераи узора девијантности они ће вероватно још од раног узраста остварити блиске и трајне односе са другим особама усмерене ка девијацији. Као резултат тога, сви обрасци диференцијалне асоцијације ће њихове дефиниције одговарајућег понашања доделити себи и њихову перцепцију могућности успеха изобличити на начин који охрабрује девијантност. Кад једном буду обележени као девијантне особе за њих ће бити веома тешко да победе ове девијантне дефиниције које их усмеравају и обликују њихово виђење одговарајућег понашања и представу о себи.

Џонатан Х. Тарнер

(Из књиге *Социологија*,
Mediterran publishing Нови Сад и
Факултет политичких наука
Београд 2009)

ОГЛЕДАЛО

ИНФОРМАЦИОНО ДРУШТВО

БЛАГОВЕСТ

ogledalo.blagovest@gmail.com

ogledalo.edu.rs

Телефони: 011 228 1189 ♦ 064 2295 444

Јурија Гагарина 166А/97, 11000 Београд

Матични бр. 28172869 ♦ ПИБ: 108971059

Жиро рачун: 205-220697-22

ПОНУДА ОГЛАСА

ОГЛЕДАЛО

ЧАСОПИС УЧЕНИКА И ПРОФЕСОРА
СРЕДЊИХ ШКОЛА СРБИЈЕ И РЕГИОНА

Ваш оглас учините доступним нашој младој,
образованој и перспективној публици која
„диктира укус и лансира моду”

Оглашивачима су доступне:

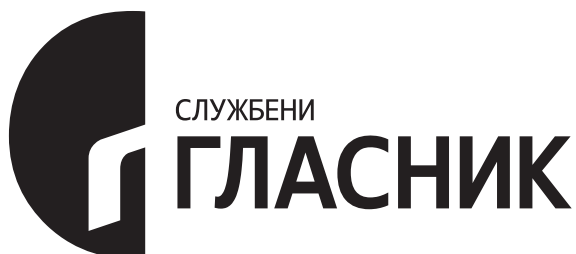
- Последња корична страница (колор):
33 500,00 динара
- Прва страница (колор):
24 500,00 динара
- Прва страница (црно бела):
15 500,00 динара
- Унутрашњ страница (колор):
15 500,00 динара
- Унутрашња страница (црно бела):
9 500,00 динара

Формат часописа је 14 x 24 цм.

Часопис ученика и професора средњих школа
Србије, **штампан је на 175 до 195 станице.**

Има и електронску верзију: ogledalo.edu.rs

Часопис излази **4 пута током школске године –
тримесечно: октобара, децемба, марта и маја.**

Кућа знања **ЗАВОД ЗА
УЏБЕНИКЕ**

Интернет продаја

www.zavod.co.yu

e-mail: prodaja@zavod.co.rs

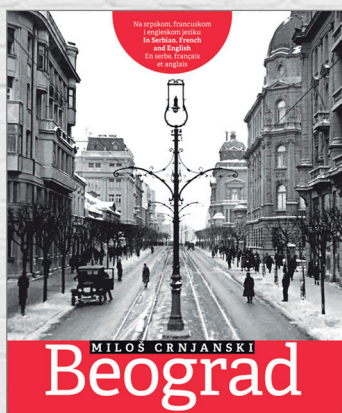
ОГЛЕДАЛО

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373. 5(497. 11)

ОГЛЕДАЛО : часопис ученика и професора
средњих школа / главни и одговорни уредник
Радивоје Благојевић. - 2014/2015, бр. 1-. - Београд :
Информационо друштво Благовест, 2015- (Београд :
Службени гласник). - 24 cm

Тромесечно. - Текст на више светских језика.
ISSN 2466-2712 = Огледало (Београд)
COBISS. SR-ID 217496332

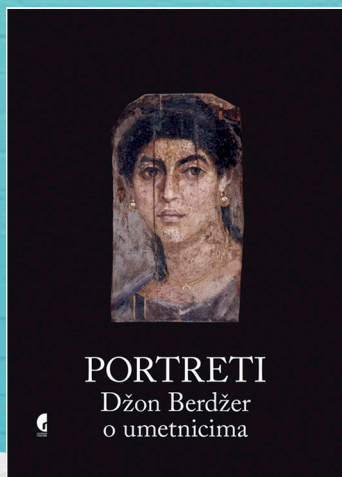
Београд Милоша Црњанског

У овој књизи, чији је главни јунак један град, налазе се и три приче о њему: *Свиџање Београда*, *Београд у снегу*, *Љубавно предграђе Београда* и једна од најлепших песама – *Ламенџ над Београдом*. Преко 400 фотографија старог Београда дочараће вам овај узбудљив и незабораван град, град који се воли и у који се враћа.

Приче о митским бићима настале су као последица човековог настојања да од постанка до данас искаже властити зазор, стрепњу, па и страх од природе, њених сила, али и грозничаву наду да се некако ипак све може добро окончати.

   JP Službeni glasnik

Нова књига Џона Берџера *ПОРТРЕТИ* садржи укупно 74 есеја о различитим уметницима, од Рембранта до Хенрија Мура, од Џексона Полока до Пикаса и наглашава суштинску везу између политике, уметности и ширег контекста истраживања културе.

„Берџер је писац који увек тражи више... интригантан и моћан ум и таленат.“
New York Times

Посетите Гласникове малопродајне објекте широм Србије, наручите у Служби продаје на тел.: 011 30 60 578, 30 60 589; prodaja@slglasnik.com или on-line: www.slglasnik.com и www.klubglasnik.net